ΕΤΟΣ Δ΄. Ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1914 ΑΡΙΘ. 194.

ΠΟΙΜΗΝ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΚΡΗΤΗι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗι ΤΩΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

ΟΜΙΛΙΑ ΚΣΤ΄.

ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΑΙΤΗΜΑ

» **Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον**
» **δὸς ἡμῖν σήμερον».**

Δευτέρα ἀφορμὴ τῆς ἀκαρπίας τοῦ θείου λόγου, Χριστιανοί μου ἀγαπητοί, εἶναι ὅτι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ συγχέομεν καὶ ταυτίζομεν μὲ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, ὅτι δὲν κάμνομεν τὴν προσήκουσαν διάκρισιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην διδασκαλίαν.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκων τοὺς πρώτους Χριστιανοὺς περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ἔλεγεν· «*Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ » ἐσθίει καὶ πίνει μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου*». Ὁ προσερχόμενος δηλονότι εἰς τὴν μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὁ μεταλαμβάνων τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς ἀναξίως, οὗτος τρώγει τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ καταδίκην. Διατί; διότι δὲν κάμνει τὴν διάκρισιν τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ κάμνῃ τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι τὴν κατάχρησιν τῆς θείας Μεταλήψεως ὁ Ἀπόστολος περιώρισεν εἰς τοῦτο μόνον τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὅτι μεταλαμβάνουσι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ χωρὶς νὰ κάμνωσι τὴν διάκρισιν ὅτι τοῦτο εἶναι σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Λοιπὸν βεβηλοῖ τις καὶ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κάμνει κατάχρησιν αὐτοῦ, ὅταν ἀκροᾶται αὐτοῦ χωρὶς νὰ

κάμνῃ τὴν ἀπαιτουμένην διάκρισιν, ἤτοι ὅταν ἀκροᾶται αὐτοῦ ὡς λόγου ἀνθρωπίνου καὶ οὐχὶ ὡς λόγου Θεοῦ. Ὅταν κηρύττηται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὀφείλομεν νὰ ἀκροώμεθα καὶ ἀποδεχώμεθα αὐτὸν μετὰ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ προσήκοντος εἰς τὸν Θεόν· ἐὰν ἀντὶ τούτου ἐπικρατήσωσιν ἐν ἡμῖν κοσμικαὶ ἰδέαι καὶ ἀρχίσωμεν νὰ κρίνωμεν τὸ ἱερὸν τοῦτο κήρυγμα ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες αὐτό, τότε δεχόμεθα αὐτὸν ὡς διδασκαλίαν ἀνθρωπίνην καὶ οὐχὶ ὡς λόγον τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ.

Οἱ πάντες αἰσθανόμεθα φρίκην ὁσάκις ἀναλογισθῶμεν ὅτι μεταλαμβάνομεν ἀναξίως. Ἀλλὰ τὴν φρίκην αὐτὴν θὰ ἦτο σωτήριον ἐὰν ᾐσθανόμεθα καὶ ὅταν ἀκροώμεθα ἀναξίως τοῦ θείου λόγου. Πρέπει νὰ τρέμῃ ὁ Χριστιανὸς ὅταν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τῶν ἀγγέλων μὲ τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐσθίει τὸν κοινὸν ἄρτον· ἀλλὰ πρέπει ἐπίσης νὰ τρέμῃ καὶ ὅταν ἀκροᾶται τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου μὲ τὴν αὐτὴν ἀδιαφορίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἀκούει κοσμικὸν λόγον χωρὶς νὰ κάμνῃ διάκρισιν μεταξὺ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Ὁ μεταλαμβάνων τῶν ἀχράντων Μυστηρίων ἀναξίως, οὗτος βεβηλοῖ τὸ μέγα καὶ ὑπερφυὲς τοῦτο Μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀκροώμενος τοῦ θείου λόγου χωρὶς πίστιν, χωρὶς εὐλάβειαν, χωρὶς φόβον Θεοῦ βεβηλοῖ καὶ οὗτος τρόπον τινὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Καὶ μεθ᾽ ὅλα ταῦτα ποσάκις δὲν παρέστημεν εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ θείου λόγου χωρὶς πίστιν, χωρὶς εὐλάβειαν, χωρὶς ταπείνωσιν, ἕτοιμοι διὰ νὰ κρίνωμεν καὶ ἐπικρίνωμεν τὰ κηρυττόμενα καὶ χωρὶς νὰ φέρωμεν ἐν νῷ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον, «*ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει καὶ* »*ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ!*» Ὕστερον δὲ ἀπὸ ὅλα ταῦτα, ὕστερον ἀπὸ τὴν τοιαύτην βεβήλωσιν τοῦ θείου λόγου τολμῶμεν καὶ διατυποῦμεν καὶ παράπονα ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν καρποφορεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν. Σήμερον ὄντως μένει ἄκαρπος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι βεβηλοῦμεν αὐτόν, ἐκ τοῦ ὅτι δεχόμεθα τοῦτον ὡς λόγον ἀνθρώπινον καὶ οὐχὶ ὡς λόγον Θεοῦ. Θέλετε Χριστιανοί μου, νὰ μάθετε ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Θείου λόγου, ὅταν οἱ ἀκροώμενοι αὐτὸν δέχωνται τοῦτον ὡς λόγον Θεοῦ; Προσέξατε εἰς τὴν ἑπομένην διήγησιν.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κηρύττει πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς· οἱ ἀκροώμενοι αὐτοῦ περισυλλέγουσι τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς λόγους ἐξερχομένους ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ. Ἡ τοιαύτη δ᾽ εὐλαβὴς ἀκρόασις καὶ ἀποδοχὴ τοῦ θείου λόγου ἔσχεν ἀποτελέσματα θαυμαστά, διότι καὶ τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ κατήγαγεν ἐπὶ τὰς καρδίας τῶν ἀκουόντων καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἀπειργάσατο. Ἰδοὺ τί ἔγραψε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος Παῦλος· «*Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλα-* »*βόντες λόγον ἀκοῆς παρ᾽ ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ λόγον ἀνθρώ-* »*πων, ἀλλὰ (καθώς ἐστιν ἀληθῶς), λόγον Θεοῦ, ὅς καὶ ἐνεργεῖται ἐν* »*ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν· ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλη-* »*σιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι ταὐτὰ* »*ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν.... καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ* »*ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ Κυρίου δεξάμενοι τὸν λόγον.... ὥστε γενέσθαι* »*ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ἀχαΐᾳ.* »*Ἀφ᾽ ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδο-*

» νίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεὸν » ἐξελήθυθεν».

Θέλετε τώρα ἀπεναντίας νὰ μάθητε καὶ τὴν ἀποτυχίαν ἣν ἔσχεν ὁ λόγος αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅταν ἐκηρύχθη οὗτος εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐξέλαβον καὶ ἐδέχθησαν αὐτὸν ὡς λόγον ἀνθρώπου, καὶ οὐχὶ ὡς λόγον Θεοῦ; Ἀκούσατε.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰσέρχεται ἐν τῇ πόλει τῆς Λυκαονίας ἵνα κηρύξῃ ἐκεῖ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Τὰ πλήθη συντρέχουσιν ἐκεῖ, συνωθοῦνται καὶ αἰσθάνονται ἄρρητον ἡδονὴν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἀποστόλου. Θαυμάζουσι, φημίζουσι τοῦτον καὶ προχωροῦσι μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ θυμίαμα, νὰ προσφέρωσι θυσίαν εἰς αὐτὸν ὡς εἰς Θεόν, καὶ δὴ μέχρι τοῦ σημείου τοῦ νὰ ἐκλάβωσιν αὐτὸν καὶ προσκυνήσωσιν ὡς Θεὸν τοῦ λόγου. Δύναταί τις νὰ φαντασθῇ ἐπιτυχίαν λαμπροτέραν; Ὅλα ταῦτα δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς ἐνδείξεις ὅτι ὁ θρίαμβος τοῦ Εὐαγγελίου ἔμελλεν ἐνταῦθα νὰ ἦναι ἔκτακτος; Καὶ ὅμως συνέβη ὅλως τοὐναντίον. Ὅλα ταῦτα ἐγένοντο πρόσκομμα εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Εὐαγγελίου. Ἠκροάσθησαν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον ὡς ἄνθρωπον, καὶ ἡ ἐνέργεια ἑπομένως τοῦ λόγου αὐτοῦ εἰς αὐτοὺς ἦτον ἐνέργεια ἀνθρωπίνου λόγου. Καὶ πραγματικῶς τὰ χειροκροτήματα, οἱ ἔπαινοι, οἱ θαυμασμοὶ εἶναι οἱ συνήθεις καρποὶ τῶν ἀνθρωπίνων λόγων, ὅταν ἀπαγγέλλονται μετὰ τέχνης ρητορικῆς καὶ εὐγλωττίας. Ἀλλὰ τὰ κρίματα Κυρίου εἶναι ὄντως ἄβυσσος καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ βουλαὶ αὐτοῦ! Ἐκ τοῦ ἀπείρου πλήθους τῶν θαυμαστῶν του οὔτε ἕνα ἄπιστον δὲν ἠδυνήθη ὁ μέγας τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χριστόν. Ἐξ ὅλων τῶν γοητευμένων, τῶν μαγευμένων ἐκ τοῦ λόγου του ἀκροατῶν οὔτε εἷς εὑρέθη ὅστις νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν ἑαυτοῦ πλάνην διὰ νὰ ἀσπασθῇ τὴν πίστιν.

Ταῦτα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ θείου λόγου ὅταν δεχώμεθα τοῦτον ὡς λόγον ἀνθρώπινον. Ὅπως λοιπὸν ὁ θεῖος λόγος καρποφορήσῃ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὰς Χριστιανικὰς ἀρετάς, τὴν Χριστιανικὴν τελειότητα δέον νὰ ἀκροώμεθα αὐτοῦ μετ' εὐλαβείας, ταπεινώσεως καὶ φόβου Θεοῦ καὶ νὰ ἀποδεχώμεθα αὐτὸν ἐν πίστει ὡς λόγον οὐχὶ ἀνθρώπου, ἀλλὰ Θεοῦ, Οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετὰ πάντων. Ἀμήν.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ Ο΄.

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓ. ΓΡΑΦΩΝ

(Γ΄. ΔΙΑΤΙ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΑΙ ΑΙ ΑΓΙΑΙ ΓΡΑΦΑΙ ΕΝ ΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ;)

« Μενοῦν γε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ » Θεοῦ καὶ φυλάττοντες αὐτόν». *(Λουκ. 11, 28)*

Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί· εἰς τὴν προηγουμένην διδαχὴν ἐξηγήσαμεν τοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν παρεδέχθη εἰς τὴν δημο-

σίαν αὐτῆς λατρείαν νὰ ψάλλωνται καὶ νὰ ἀναγινώσκωνται κατὰ μεγάλα ἢ μικρότερα τεμάχια τὰ διάφορα θεόπνευστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Σήμερον δὲ σὺν Θεῷ θὰ ὑποδείξωμεν τοὺς λόγους, χάριν τῶν ὁποίων ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία κάμνει ἐπίσης χρῆσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν θείαν λατρείαν, ὁρίζουσα νὰ ψάλλωνται καὶ νὰ ἀναγινώσκωνται εἰς τοὺς ὄρθρους, εἰς τὴν Λειτουργίαν καὶ εἰς τοὺς ἑσπερινοὺς ἐνίοτε ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἱεροτελεστίας ἰδιαίτεραι περικοπαὶ ἐκ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Οἱ λόγοι πάλιν καὶ ἐδῶ εἶναι πρακτικοὶ καὶ διδακτικοί. Διότι ἀφοῦ ἡ ἐπ' Ἐκκλησίας ἀνάγνωσις καὶ ἀκρόασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι τόσον ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πρὸς ἀπόκτησιν θρησκευτικῶν γνώσεων καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ ἠθικοῦ αὐτῶν βίου, πόσον περισσότερον ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιαύτη ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἀκρόασις τῆς Νέας Διαθήκης, ἥτις εἶναι συμπλήρωσις καὶ τελειοποίησις τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ὅπως ὀνομάζεται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη;

Καθὼς εἴπαμεν καὶ ἄλλοτε, ἡ θεία σύστασις, ἥτις ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ κύρια γνωρίσματα τῶν Χριστιανικῶν Μυστηρίων, στηρίζεται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐξ αὐτῆς δηλονότι μανθάνομεν, ὅτι εἶναι θεοσύστατα τὰ ἱερὰ ἡμῶν Μυστήρια, διὰ τῶν ὁποίων, ὅπως εἴδαμεν ἄλλοτε, μεταδίδεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ θεία χάρις, ἡ φωτίζουσα, ἁγιάζουσα καὶ σώζουσα αὐτούς. «Ἐπεφάνη, γράφει ὁ Παῦλος πρὸς τὸν Τίτον τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον Κρήτης, ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις».

Ἔχομεν παρατηρήσει ἐπίσης εἰς προγενεστέραν ὁμιλίαν, ὅτι πολλὰ ἄλλα σημεῖα τῆς κοινῆς ἐπ' Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν προσευχῆς βασίζονται εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἢ καὶ εἶναι εἰλημμένα ἐξ αὐτῆς μὲ τὰς ἰδίας των λέξεις. Ἐπὶ παραδείγματι οἱ Μακαρισμοί, ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ ἢ τὸ Πάτερ ἡμῶν, οἱ στίχοι οἵτινες προτάσσονται ὅταν ψάλλωμεν τὸ «Τὴν τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ», καί τινες ἐκφωνήσεις τοῦ ἱερέως ταῦτα καὶ ἄλλα, εἶναι αὐτολεξεὶ ἐκ τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἀπεσπασμένα εἰς τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἢ τὸ Πιστεύω, τὸ ἀναγινωσκόμενον εἰς τὴν Λειτουργίαν, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας διετύπωσαν τὰ θεμελιωδέστερα δόγματα τῆς Χριστιανικῆς ἡμῶν θρησκείας μὲ λέξεις καὶ μὲ φράσεις, τὰς ὁποίας παρέλαβον ἐπίσης ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὰ λεγόμενα Ἑωθινὰ καὶ Ἐξαποστειλάρια τῶν Κυριακῶν, τὰ ὁποῖα συνετάχθησαν ὑπὸ δύο Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἤτοι Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἶναι περιλήψεις ἢ συντομεύσεις τῶν ἑωθινῶν Εὐαγγελίων.

Ὅταν δὲ ἀκούῃ τις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ ἀναγινώσκωνται ἀποστολικαὶ περικοπαὶ ἐκ τῶν λεγομένων ποιμαντορικῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ Ἐπισκόπους Τιμόθεον τῆς Ἐφέσου καὶ Τίτον τῆς Κρήτης, πληροφορεῖται καὶ μανθάνει ποῖα εἶναι τὰ προσόντα τῶν τριῶν βαθμῶν τοῦ Κλήρου καὶ τὰ σπουδαιότερα καθήκοντα ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν βαθμῶν τούτων. Τοιουτοτρόπως ὁ ἀκροατὴς τῶν Ἁγίων Γραφῶν λαμβάνει μαθήματα τῆς Θεολογικῆς ἐπιστή-

μης, τῆς ἐπονομαζομένης Ποιμαντικῆς, μαθήματα χρήσιμα ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸν Κλῆρον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς προορίζοντας τοὺς ἑαυτούς των διὰ τὸ μέγα μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης.

Ἐνθυμεῖσθε δὲ καὶ μόνοι σας, ὅτι πολλαὶ τῶν εὐαγγελικῶν περικοπῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναγινώσκονται κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς εἶναι πολὺ σχετικαὶ μὲ τὴν σημασίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν ἑορταστικῶν τούτων ἡμερῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πάλιν εὐαγγελικὴ ἢ ἀποστολικὴ περικοπὴ καὶ ἑορτὴ ἐπεξηγοῦν ἡ μία τὴν ἄλλην καὶ διευκολύνεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀντίληψιν τοῦ Χριστιανοῦ ἡ κατανόησις τῆς ἐννοίας αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ μένῃ οὗτος ἐν καιρῷ τῆς θείας λατρείας ψυχρὸς καὶ ἀδιάφορος ὡς ἐκ τῆς ἀγνοίας τῶν σκοπίμων αὐτῆς συνδυασμῶν.

Δὲν ἀσκοῦν δὲ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐκκλησιαζομένων μικρὰν καὶ ἀσήμαντον θρησκευτικὴν ἐπίδρασιν καὶ τὰ θαύματα τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα διηγοῦνται πολλαὶ τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν καὶ πραξαποστολικῶν περικοπῶν. Καὶ σᾶς ὑπενθυμίζω ὀλίγα ἐκ τῶν πολλῶν — τὸ θαῦμα τὸ πρῶτον τοῦ Ἰησοῦ τῆς μεταβολῆς τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον κατὰ τὸν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμον, τὸ θαῦμα τοῦ περιπάτου τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, τὸ θαῦμα τοῦ ἰδίου, διὰ τοῦ ὁποίου μὲ πέντε ἄρτους ἐχόρτασε τοὺς πεντακισχιλίους ἄνδρας, τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τῆς αἱμορροούσης γυναικός, τῆς ἄλλης γυναικὸς τῆς συγκυπτούσης, τῆς ἄλλης γυναικός, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξέβαλεν ἑπτὰ δαιμόνια, τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου, τῆς ἀναστάσεως τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τῆς χήρας ἐκ τῆς πόλεως Ναΐν, τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ τετραημέρου φίλου τοῦ Χριστοῦ Λαζάρου, τὸ μέγιστον τέλος τῶν θαυμάτων, ἤτοι τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν. Τί μᾶς ἀποδεικνύουν τὰ θαύματα ταῦτα καὶ ὅλα τὰ λοιπά, τὰ ὁποῖα περιέχουν τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης; Τὴν θείαν δύναμιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας ἡμῶν· τί ἄλλο; Τὴν θειότητα τῆς θρησκείας μας ταύτης· ἀκόμη τί ἄλλο; Τὰ ἀποτελέσματα τὰ σωτήρια σωματικῶς, ἠθικῶς καὶ ψυχικῶς, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρει ἡ πίστις ἡμῶν εἰς τὸν Χριστόν. «Ἴδε ὑγιὴς γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε· ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει· ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ κοιμᾶται· ἡ παῖς ἐγείρου· Λάζαρε δεῦρο ἔξω».

Ὅταν ὁ Χριστιανὸς ἀκούῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν Κύριον ἡμῶν νὰ θεραπεύῃ μὲ τοὺς συντόμους τούτους λόγους τὰς ἠθικὰς καὶ σωματικὰς ἀσθενείας τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν, βεβαίως κατανύσσεται ψυχικῶς, καὶ αἰσθάνεται τὴν πίστιν αὐτοῦ νὰ περισσεύῃ, καὶ προάγεται εἰς τὴν μετάνοιαν, καὶ προσηλόνεται περισσότερον εἰς τὸν Χριστὸν ὡς εἰς τὸν παντοδύναμον Σωτῆρά του «Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ· » ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· μνήσθητί μου, Κύριε, ἐν τῇ Βασι» λείᾳ σου». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκρήγνυται ἡ πίστις τοῦ Χριστιανοῦ εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ.

Ἀλλ' ὁ Χριστιανὸς ὡς ἀκροατὴς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου δὲν ἀκούει μόνον τὴν ἐξιστόρησιν θαυμασίων γεγονότων, τὰ ὁποῖα παρῆλθαν ἤδη, ἀλλὰ γίνεται καὶ μάρτυς τῆς ἐκπληρώσεως πολλῶν προφητειῶν τοῦ Χρι-

στοῦ, αἱ ὁποῖαι προκηρύσσονται διὰ τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ παράδειγμα ἡ παραβολὴ τοῦ κόκκου τοῦ σινάπεως, διὰ τῆς ὁποίας προαναγγέλλεται ἡ μεγάλη πρόοδος τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις μικρὰ εἰς τὴν ἀρχήν, ὡς ὁ σπόρος τοῦ σινάπεως, βλέπομεν ὅτι ἔγινε μετὰ ταῦτα μέγιστον δένδρον, ὑπὸ τοὺς σκιεροὺς κλάδους τοῦ ὁποίου κατεσκήνωσαν ὅλα τὰ ἔθνη. Παράδειγμα ἄλλο ἡ προλεγομένη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὁποῖοι ἀνέστιοι, χωρὶς μόνιμον κατοικίαν, ἄνευ βασιλέως διώκονται ἀπὸ κράτους εἰς κράτος, φέροντες εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν τὸ αἷμα τοῦ Δικαίου. Παράδειγμα τρίτον ἡ προφητεία περὶ τῆς ἐμφανίσεως ἐν τῷ κόσμῳ ψευδομεσσιῶν, ὁποίους πράγματι γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἀνεφάνησαν πολλοὶ μεταξὺ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἵτινες δὲν ἐπίστευον εἰς τὸν ἀληθῆ Μεσίαν. Καὶ τέταρτον παράδειγμα ἡ ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ κατεδάφισις τῶν θαυμασίων αὐτῆς οἰκοδομῶν, πρόρρησις καὶ αὕτη ἡ ὁποία ἐξεπληρώθη ἐπὶ τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος Τίτου. Καὶ περὶ τῆς νέας δὲ Ἱερουσαλὴμ προεῖπεν ὁ Χριστός, ὅτι «ἔσται καταπατουμένη ὑπὸ »ἐθνῶν»· εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι σήμερον τὰ Ἱεροσόλυμα κατοικοῦνται ὑπὸ διαφόρων ἐθνικοτήτων, αἵτινες διεξάγουν πεισματώδη ἀγῶνα πρὸς κατάκτησιν τῶν ἁγίων τόπων.

Ἀλλ᾽ ὅταν ἀκούωμεν τὸ Εὐαγγέλιον ν᾽ ἀναγινώσκεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, παρατηροῦμεν καὶ ἓν ἄλλο θαυμαστὸν γεγονός· ὅτι δηλαδὴ εὐθὺς ἀφ᾽ ὅτου ἐνεφανίσθη τὸ Εὐαγγέλιον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀπάνθρωπος δουλεία, ἡ ἐπικρατοῦσα τότε ὡς νόμος τοῦ κράτους ἐκηρύχθη ὡς ἄδικος, ἀνήθικος καὶ ἀντίθετος, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ καὶ πράγματι κατ᾽ ἀρχὴν κατηργήθη ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἡ δουλεία. Τὸ Εὐαγγέλιον προσέτι κατήργησε τὴν εἰδωλολατρείαν, καὶ ἐκήρυξεν ἕνα Θεὸν ἀληθινὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἢ προσώποις, καθὼς μᾶς διδάσκει καὶ τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως. Ἔπαυσεν ἀκόμη τὰς θηριομαχίας κατὰ τὰς ὁποίας ἐρρίπτοντο ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχῶν χιλιάδες δούλων καὶ αἰχμαλώτων εἰς τὰ ἀμφιθέατρα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπου τὰ ἄγρια καὶ σαρκοφάγα θηρία κατεσπάρασσον αὐτοὺς ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ πρὸς διασκέδασιν αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ἀνεκήρυξε τὴν ἰσότητα τῆς γυναικὸς μὲ τὸν ἄνδρα, ὅστις προηγουμένως ἐθεώρει αὐτὴν ὡς δούλην του καὶ ὡς ὄργανον τῶν ὀρέξεών του· ἐκτύπησε τὸν λεγόμενον φυλετισμόν, ὅστις ἐχώριζε τοὺς διαφόρους λαοὺς ὡς μὲ πανύψηλα καὶ ἀνυπέρβλητα τείχη, καὶ ἐκήρυξε τὴν ἀδελφότητα μεταξὺ ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

Διότι πρέπει νὰ γνωρίζετε, ἀγαπητοί, ὅτι κάθε βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ μεταδίδῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ μεταλαμπαδεύῃ τὸ φῶς ἔστω καὶ ἀμυδρὸν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ἀπὸ τὴν μίαν διάνοιαν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἄξιον πάσης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως. Διὰ τοῦτο μεγάλην σημασίαν δίδουν σήμερον εἰς ἄλλα μέρη εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν διάδοσιν ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσοτέρων καὶ καλυτέρων βιβλίων. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ τέρψις καὶ ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ὠφέλεια τῶν ἀναγνωστῶν. Ἀλλὰ μεταξὺ ὅλων τῶν βιβλίων τοῦ κόσμου ἐξαιρετικὴν σημασίαν βεβαίως ἔχει τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Καὶ ὁ λόγος, διότι τοῦτο περιέχει τὸ τελειότατον καὶ καθαρώτατον φῶς. «Ἐγώ εἰμι, λέγει, τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολου-

» θῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς». Τὸ φῶς τοῦ κόσμου εἶναι ὁ Χριστός, ὅστις ἐφώτισε τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν τελειοτάτην θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ θείου αὐτοῦ κηρύγματος, καὶ τὴν ὁποίαν μᾶς διέσωσαν εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον οἱ θεόπνευστοι Ἀπόστολοι.

Καὶ διὰ νὰ περιορίσωμεν τὸν λόγον μόνον εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ Εὐαγγελίου, αὕτη εἶναι ἀνυπέρβλητος κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν τελειότητα. Ἔχει δὲ καὶ τὸ μοναδικὸν τοῦτο προτέρημα, ὅτι τὴν τελειοτάτην αὐτοῦ ἠθικὴν τὸ Εὐαγγέλιον δὲν μᾶς παρουσιάζει ὑπὸ τύπον ξηρῶν γνωμικῶν καὶ ἀποφθεγμάτων, εἴτε μὲ τὸ περίβλημα φιλοσοφικῶν θεωριῶν, τὰς ὁποίας νὰ μὴ δύνανται νὰ ἐννοοῦν εἰμὴ ὀλίγαι τινὲς μόνον προνομιοῦχοι διάνοιαι. Ἀλλὰ πῶς; Ὁ Κύριος ἡμῶν ὡς ἄριστος παιδαγωγὸς ἐνδύει συνήθως τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὰς παραβολάς, καὶ δι' αὐτῶν γίνεται ἀντιληπτὸς καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀγραμμάτους ἀκροατάς του. Καὶ σᾶς ἐνθυμίζω μὲ τὴν δήλωσιν μόνον τοῦ ὀνόματός των μερικὰς ἐκ τῶν παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, τὰς ὁποίας, ἂν ἐπροσέξατε, θὰ ἠκούσατε πολλάκις εἰς τὴν Λειτουργίαν. Σᾶς ὑπενθυμίζω τὴν παραβολὴν τοῦ σπορέως, τῶν ζιζανίων, τῶν ταλάντων, τοῦ μεγάλου δείπνου, τοῦ ἄφρονος πλουσίου, τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου, τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, κτλ. Ἑκάστη ἐκ τῶν παραβολῶν τούτων καὶ τῶν ὁμοίων μὲ αὐτὰς ἐκφράζει μίαν σπουδαιοτάτην ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν τὴν ἐννοεῖ, ὅταν προσέξῃ εἰς τὴν ἀκρόασιν τῆς ἑκάστοτε ἀναγινωσκομένης παραβολῆς.

Βεβαίως ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν ἐδίδασκε μόνον διὰ μέσου τῶν παραβολῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἰδιότης εἶναι νὰ αἰσθητοποιῇ τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ τὴν καθιστᾷ εὐχάριστον εἰς τὴν ἀκρόασιν καὶ εὔκολον εἰς τὴν ἀντίληψιν. Τὸ Εὐαγγέλιον περιλαμβάνει καὶ πλείστας ἄλλας ἀληθείας, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν τὰς ἐνέδυσε μὲ τὸ ἐπαγωγὸν ἔνδυμα τῆς ἐκφραστικῆς παραβολῆς, ἀλλὰ τὰς ἐνεσάρκωσεν ὅμως εἰς τὸν βίον του, οὕτως ὥστε νὰ μᾶς παρουσιάζωνται αὗται ζωνταναὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Τούτου ἕνεκα ὁ βίος αὐτοῦ εἶναι ἡ ζωντανὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Οὗτος δὲ πάλιν εἶναι ὁ λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου τὸ Εὐαγγέλιον ἐγκρύπτει μίαν μυστικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία δὲν ἐπενεργεῖ μόνον εἰς τὸ γνωστικὸν τοῦ Χριστιανοῦ, ἀλλὰ καὶ θέλγει καὶ σαγηνεύει τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Τὸ Εὐαγγέλιον, παρατηρεῖ εἷς μέγας αὐτοκράτωρ καὶ κατακτητής, δὲν εἶναι ἁπλοῦν βιβλίον, ἀλλὰ ἔμψυχος καὶ ἐνεργὸς ὕπαρξις. Εἰς οὐδὲν δὲ ἄλλο βιβλίον ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελίου δύναταί τις νὰ συναντήσῃ τὰς ὡραιοτάτας ἐκείνας ἰδέας, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὰ ὄμματά μας ὡς τάγματα οὐρανίου στρατιᾶς καὶ διεγείρουν εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἡ παρατήρησις τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ, ἤτοι τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν πίστιν εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὴν θείαν δύναμιν τοῦ ἐνσαρκοῦντος τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἀλλὰ βεβαίως ἐδῶ δὲν πρόκειται νὰ πλέξω μὲ τὸν ἀσθενῆ μου λόγον τὸν ἔπαινον τοῦ θείου Βιβλίου, οὐδὲ νὰ ἀναλύσω εἰς τὰ στενὰ ὅρια τῆς παρούσης ὁμιλίας ὅλον τὸ ἀνεξάντλητον πέλαγος τῶν ἠθικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας περικλείει τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ Βιβλίον τοῦτο τῶν βιβλίων. Ἄλλως τε εἰς προηγουμένας ὁμιλίας ἀνεπτύξαμεν

διδασκαλίας τινὰς τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ ὑπεράνω τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τί δὲ μόνον ἦτο τῆς παρούσης διδαχῆς ὁ σκοπός; Νὰ ἐξηγήσωμεν μὲ ὀλίγας λέξεις ποῖος εἶναι ὁ λόγος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν μεταχειρίζεται εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ δὴ εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν περικοπὰς ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἢ, συντομώτερον, τοῦ Εὐαγγελίου. Εἴπομεν δὲ, ὅτι ἂν λόγοι διδακτικοὶ ὑπηγόρευσαν τὴν χρῆσιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, παρὰ τὴν σχετικὴν αὐτῆς ἀτέλειαν, εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν, πολὺ περισσότερον ὤφειλεν ἡ Ἐκκλησία νὰ μὴ ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὴν δημοσίαν αὐτῆς λατρείαν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Διότι τὸ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ βάσις καὶ ἡ πρώτη πηγὴ τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν λατρείας. Πολλὰ στοιχεῖα τῆς θείας ἡμῶν λατρείας εἶναι κατὰ λέξιν ἢ κατ' ἔννοιαν σταχυολογημένα ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Εἶναι λοιπὸν πολὺ ἐποικοδομητικὸν εἰς τὴν πίστιν ἡμῶν καὶ τὴν εὐλάβειαν, ὅταν ἀκούωμεν μὲ τὰ ἴδιά μας ὦτα, ὅτι τὴν λατρείαν μας πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτελοῦμεν μὲ προσευχὰς καὶ ἐννοίας, τὰς ὁποίας διὰ τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς παρέδωκεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ θεία λατρεία ἔχει καὶ διδακτικὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον αὕτη καὶ ἐκπληροῖ ὄχι μόνον διὰ τῶν συμβολικῶν πράξεων καὶ εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ θείου λόγου, ὁποῖος εἶναι πλήρης καὶ τέλειος ὁ περιεχόμενος εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Καὶ εἴδαμεν σήμερον ὅτι ὁ θεῖος λόγος τοῦ Εὐαγγελίου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκφράζεται παραβολικῶς, ἤτοι κατὰ τρόπον ἀντιληπτὸν εἰς πάντας, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρουσιάζεται σεσαρκωμένος, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸν βίον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὥστε ὄχι μόνον ἡ διάνοια ἡμῶν νὰ εὐκολύνεται εἰς τὴν κατανόησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ καρδία μας νὰ συγκινῆται καὶ νὰ αἰσθάνηται ἀφοσίωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν θεῖον τοῦτον λόγον. Καὶ πρέπει, ἀγαπητοὶ, ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ἀγαπῶμεν περισσότερον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀκροώμεθα μὲ περισσοτέραν προθυμίαν καὶ εὐχαρίστησιν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὄχι μόνον διότι εἴτε ὡς Χριστιανοὶ ἔχομεν εἰς τοῦτο ὑποχρέωσιν, ὄχι μόνον διότι εἴτε σοφοὶ εἴμεθα εἴτε ἀπαίδευτοι ἔχομεν ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ὄχι μόνον διότι δυστυχῶς οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν δὲν τὸ ἀναγινώσκουν ποτὲ ἰδιαιτέρως, ὅπως ὤφειλον, τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ καὶ διότι ἡμεῖς οἱ Ὀρθόδοξοι Ἕλληνες Χριστιανοὶ ἔχομεν μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὴν μοναδικὴν τιμὴν ν' ἀκούωμεν αὐτὸ ἐπ' Ἐκκλησίαις ἀναγινωσκόμενον εἰς τὴν πρωτότυπον αὐτοῦ γλῶσσαν, ἥτις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, καὶ δὴ τοιαύτη, ὥστε, καθὼς παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, νὰ μὴ δύναται κανεὶς μηδὲ τῶν ἀμαθῶν νὰ προφασίζεται, ὅτι δὲν τὴν ἐννοεῖ. Διότι ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐφρόντισε νὰ συνταχθοῦν τὰ ἱερὰ βιβλία οὕτως ὥστε καὶ ὁ χειροτέχνης καὶ ὁ ὑπηρέτης καὶ ἡ χήρα γυνὴ καὶ ὁ ἀμαθέστατος ὅλων τῶν ἀνθρώπων νὰ κερδίζῃ καὶ νὰ ὠφελῆται ἐκ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ.